

Fascynujące, zaskakujące, trochę śmieszne, trochę poważne - takie może być poznawanie dziedzictwa i krajobrazu miasta. Chcemy, aby była to twórcza i pełna emocji przygoda. Dlatego stworzyliśmy ten *Użytecznik*, pełen pomysłów na aktywności dla małych i dużych.

Z *Użytecznika* mogą korzystać rodzice z dziećmi w różnym wieku, babcie i dziadkowie z wnukami, wujkowie i ciocie z dziećmi, starsze rodzeństwo z młodszym - każdy, kto jest chętny, by poznawać swoje otoczenie w niebanalny sposób. Mamy nadzieję, że *Użytecznik* przyda się również nauczycielkom i nauczycielom poszukującym nowych, rozwijających aktywności dla swoich uczniów i uczennic.

Krajobraz miasta może być inspiracją do zabawy, niezwykłych poszukiwań, twórczych działań, artystycznych eksperymentów czy konstruktorskich wyzwań. Ale przede wszystkim krajobraz to nasze wspólne dobro, o które warto zadbać.

Domy Towarowe Alfa

1965-1972

TROCHĘ WIEDZY

- 4 **Opowieści o wielkiej zmianie**
- 5 **Nowa architektura**
- 6 **Miasto nieustannie się zmienia**

DO DZIEŁA!

- 7 **Biurowiec przyszłości**
 - 8 **Tangramowe budynki**
 - 10 **Modernistyczne śledztwo**
 - 12 **Tekturowe miasto**
 - 13 **Zbuduj model Alf**
-

Opowieści o wielkiej zmianie

Historia Domów Towarowych Alfa to opowieść o wielkiej zmianie. Śmiałe założenie architektoniczne miało stać się symbolem wielkomiejskości i nowoczesności. Tak właśnie prezentuje się ono na starych fotografiach. Górujące nad ulicą Św. Marcin (dawniej ulica Armii Czerwonej) sylwetki wieżowców z aluminium i szkła mieniały się światłami i neonami.

Dziś budynki zestarzały się, kojarzą się z czasami PRL-u i budzą ogromne kontrowersje. Wiele osób uważa, że nigdy nie pasowały do tego miejsca i powinny być zburzone. Inni bronią wieżowców i chcieliby, by odzyskały dawną świetność, bo są przykładem poznańskiego modernizmu i znakiem czasów, w których architekci chcieli zmienić nie tylko miasto, ale i nasz sposób życia.

Co zrobić z Alfami?

Co by było, gdyby zniknęły?

Co mogłoby powstać w tak ważnym miejscu?

Czy chciałbyś, żeby Alfy były zabytkiem?

Zanim odpowiesz na te pytania, poznaj ich historię.

Pomysł wybudowania Domów Towarowych „Centrum” (nazwanych później Alfa) pojawił się po kilkuletniej dyskusji nad tym, w jaki sposób odbudować zniszczone po wojnie śródmieście Poznania. Rozważano dwie koncepcje: jedna zakładała kontynuację stylu i charakteru dawnej zabudowy, druga była rewolucyjna i świadomie odcinała się od przeszłości. Architekci postanowili wykorzystać nowy język architektury (modernizm), zmienić skalę budynków (wieżowce) i nadać nową funkcję przestrzeni w centrum. Budynki mieszkalne zastąpiono biurami, sklepami i punktami usługowymi.

Kompozycja zespołu Alf opiera się na grze wysokich i niskich prostopadłościennych brył. Pięć wysokich budynków łączy u podstawy niska, dwukondygnacyj-

na zabudowa o długości 136 metrów. Jest ona przewrcona w części, gdzie znajduje się przejazd przez ulicę Kantaka. Wieżowce mają 12 kondygnacji i mierzą 46 metrów wysokości. Wydają się przeskalowane, ale musimy pamiętać, że były one częścią planu przebudowy centrum, którego nie udało się zrealizować. W wysokich budynkach mieściły się biura, które dzięki zastosowaniu konstrukcji szkieletowej można było doskonale doświetlić i swobodnie kształtować ich wnętrza. W niskim budynku znajdowały się domy handlowe i usługi. Oryginalnym rozwiązaniem było zastosowanie na elewacjach tej części ażurowych ścian, wykonanych z białych kształtek ceramicznych ułożonych szachownicowo. Tworzą one prostą, ale elegancką dekorację dolnej kondygnacji.

Ponieważ samochód był wówczas symbolem nowoczesności, ulice miały być poszerzone i dostosowane do coraz większego ruchu. Ulica Św. Marcin miała stać się głównym traktem reprezentacyjnym i handlowym. Tu miało bić serce nowego miasta.

Model przebudowy śródmieścia, 1969, wł. Miejski Konserwator Zabytków w Poznaniu

Nowa architektura

Wizja stawiająca na zmianę wygrała. Wymagała ona wyburzenia wielu dobrze zachowanych XIX-wiecznych kamienic, które kształtowały charakter śródmieścia. Dla części mieszkańców miasta było to niezrozumiałe posunięcie, ale działanie projektantów odzwierciedlało ducha czasu.

Architekci na całym świecie, zainspirowani *Kartą ateńską*, uważali, że powojenna odbudowa to doskonała okazja do wcielenia w życie modernistycznych ideałów. Nowoczesnemu człowiekowi potrzebne były, jak pisał Le Corbusier, „słońce, przestrzeń, zieleń”. W podobny sposób, wyburzając dawną zabudowę, przekształcono Rotterdam, Hamburg, część Londynu, Sztokholm czy miasta bloku radzieckiego. Nowy czas domagał się nowego stylu życia i nowej architektury.

Nowa architektura była także znakiem wielkich możliwości i aspiracji komunistycznej władzy. Chciała ona stworzyć architektoniczną przeciwwagę dla dominującego w centrum Poznania Zamku Cesarskiego, który był symbolem pruskiego i niemieckiego panowania. Przebudowa ulicy Św. Marcin była fragmentem większego projektu urbanistycznego tworzonego w latach 60. XX wieku. W tym projekcie zakładano zmiany na ulicach: 27 Grudnia, Ratajczaka, Gwarnej i Kantaka. Po niezrealizowanej koncepcji pozostały do dziś wolne place w okolicy Teatru Polskiego. Tam miały stanąć mniejsze domy towarowe: Bety, Gammy i Dety, które nigdy nie powstały.

Le Corbusier, jeden z twórców *Karty ateńskiej*, fot. domena publiczna

Centrum Alfa budowano w dwóch etapach w latach 1965-1972. Projekt urbanistyczny stworzył Jerzy Liśniewicz i zespół Miastoprojektu. Zabudowa zmieniła charakter miasta. Stare Miasto nadal zachowywało swoje znaczenie, ale to w nowym centrum toczyło się życie mieszkańców.

Dawne Domy Towarowe Alfa, 2018, fot. Ł. Gdak, wł. CTK TRAKT

Miasto nieustannie się zmienia

Okrąglak, 2018, fot. H. Rabiega, CC BY-SA 4.0

Dwa budynki zmieniły charakter Poznania po II wojnie światowej: Powszechny Dom Towarowy Okrąglak, zbudowany w latach 1948-1954 według projektu Marka Leykama, oraz Domy Towarowe Alfa. Każdy z nich wywołuje odmienne emocje u odbiorców.

Okrąglak stał się ikoną miasta i został wpisany na listę zabytków. Alfy nie są zabytkiem i wciąż budzą kontrowersje. Wykonane ze złej jakości materiałów, zaniedbane i nieprawidłowo modernizowane, brzydko się „zestarzały”. Dziś wyglądają nieatrakcyjnie. Ich dawny wielkomiejski i nowoczesny charakter zniknął. Bez odpowiedniej ochrony całego zespołu nie da się im przywrócić blasku.

Historia Domów Towarowych Alfa pokazuje, że miasto przekształca się stale, i to w nieoczekiwany sposób. Jego kształt podąża za zmieniającym się stylem życia, gospodarką, polityką, technologią i modą. Po pojawieniu się centrów handlowych ulica Św. Marcin opustoszała i straciła charakter głównego traktu handlowego miasta. Dziś wbrew pomysłom projektantów Alfy ruch samochodowy w centrum jest ograniczony. Miasta na całym świecie stają się przyjaźniejsze pieszym i rowerzystom, coraz ważniejsza jest zieleń, która pomaga nam w czasach smogu i rosnących temperatur. Ludzie wracają z przedmieść i chcą mieszkać w centrum, które zapełnia się kafejkami, deptakami, miejscami rekreacji.

Spójrz na model Alf i pocztówkę z Kopenhagi. Wiadać na niej SAS Blue Royal Hotel, zaprojektowany przez słynnego duńskiego architekta Arne Jacobsena i uważany dziś za ikonę skandynawskiego modernizmu. Czy dostrzegasz podobieństwo obu budynków?

Radisson Collection Hotel, Royal Copenhagen, fot. Leif Jørgensen, CC BY-SA 4.0

Biurowiec przyszłości

Alfy to pięć wieżowców o wysokości 42 metrów, które powstały prawie 50 lat temu w miejscu zniszczonych przez wojnę kamienic. Twórcy tych budynków chcieli, by w ich wnętrzu znalazły się sklepy i biura najróżniejszych firm, co zachęciłoby mieszkańców miasta i turystów do odwiedzania centrum. Ulica Św. Marcin, przy której znajdują się te budynki, miała stać się główną ulicą handlową Poznania.

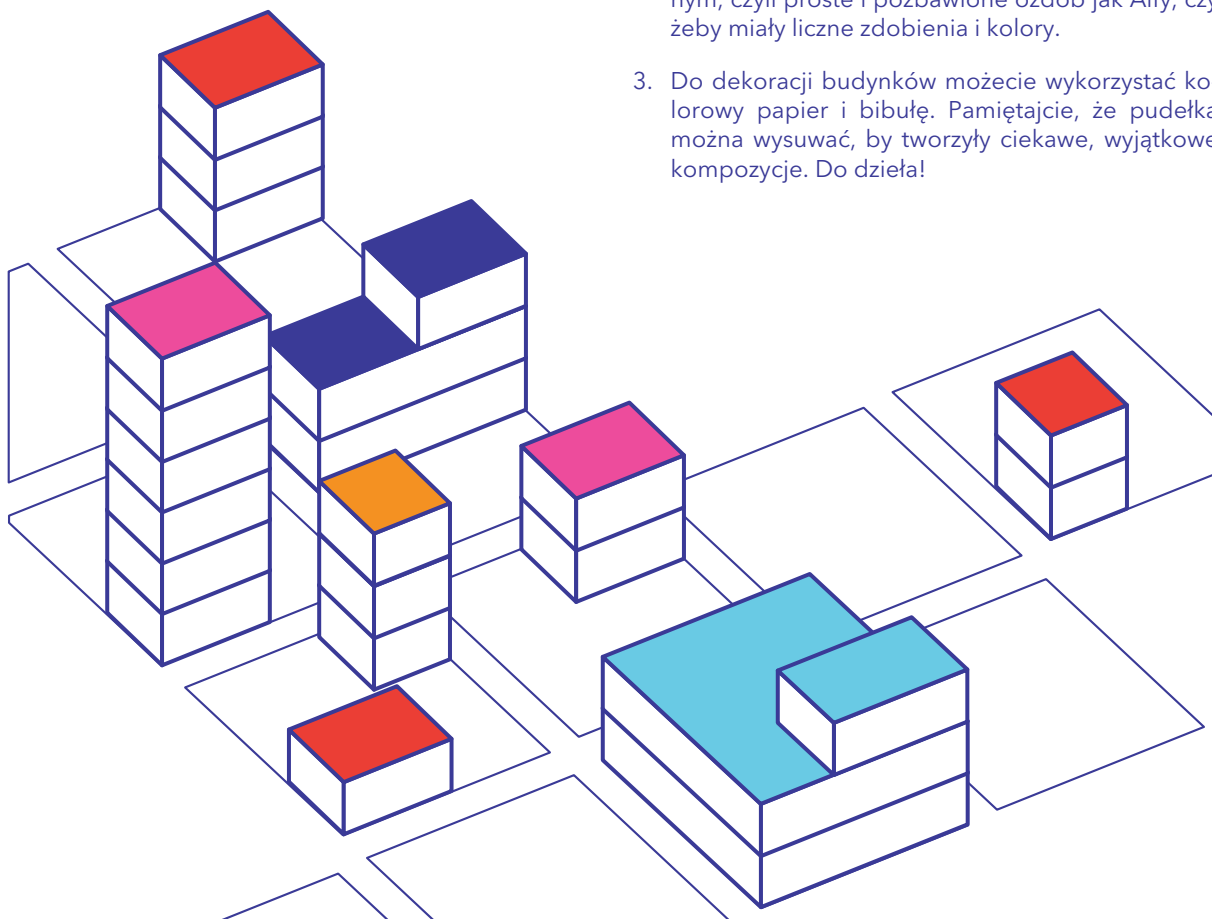
W czasie gdy budowano Alfę, były one jednymi z nowoczesniejszych i oryginalniejszych budynków w Poznaniu. Jak mogłyby wyglądać Alfę, gdyby powstały teraz? Jak według Was może wyglądać biurowiec przyszłości? Co mogłoby się w nim znajdować? Wcielcie się w rolę budowniczych nowych Alf. Do dyspozycji macie... pudełka po zapałkach!

1. Z pudełek ułożycie kilka budowli. Od Was zależy, ile będą miały pięter. Pudełka możecie stawiać zarówno w pionie (tak, by stały), jak i w poziomie (tak, by leżały).

DO WYKONANIA ZADANIA POTRZEBNE BĘDĄ:

- pudełka po zapałkach lub inne pudła w różnych rozmiarach (8-10 sztuk)
- bibuła
- kolorowy papier
- klej
- taśma klejąca
- taśma dwustronna

2. Zanim zaczniecie je układać i sklejać, zastanówcie się, czy chcecie, żeby były w stylu minimalistycznym, czyli proste i pozbawione ozdób jak Alfa, czy żeby miały liczne zdobienia i kolory.
3. Do dekoracji budynków możecie wykorzystać kolorowy papier i bibułę. Pamiętajcie, że pudełka można wysuwać, by tworzyły ciekawe, wyjątkowe kompozycje. Do dzieła!

Tangramowe budynki

Tangramy to starożytne chińskie układanki i jedna z najstarszych znanych łamigłówek. Składają się one z 7 ruchomych figur geometrycznych. Wyzwanie polega na tym, by korzystając ze wszystkich dostępnych elementów, które nazywane są tanami, ułożyć obrazek, widząc jedynie jego obrys, ogólny kształt, który może Wam się kojarzyć z cieniem, jaki mógłby rzucać przedstawiany obiekt.

1. Przed Wami zadanie: na następnej stronie widzicie obrysy dwóch budynków, macie również do dyspozycji wszystkie tany. Wytnijcie kolorowe figury z *Użytecznika* i ułóżcie kształt, który widzicie. Pamiętajcie, żeby użyć wszystkich figur! To nie takie proste, jak mogłoby się wydawać na pierwszy rzut oka!
2. Tangramowy kwadrat może być używany przez Was na różne sposoby! Spróbujcie ułożyć z tanów jak najwięcej własnych budynków – od tych najbardziej klasycznych, aż po nietypowe, zadziwiające

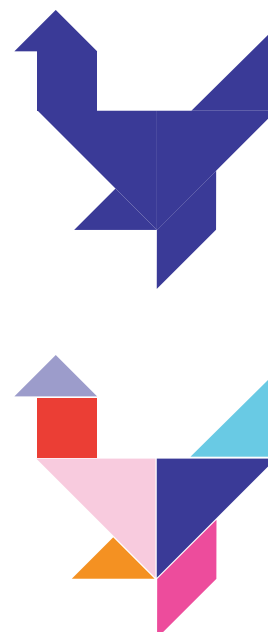
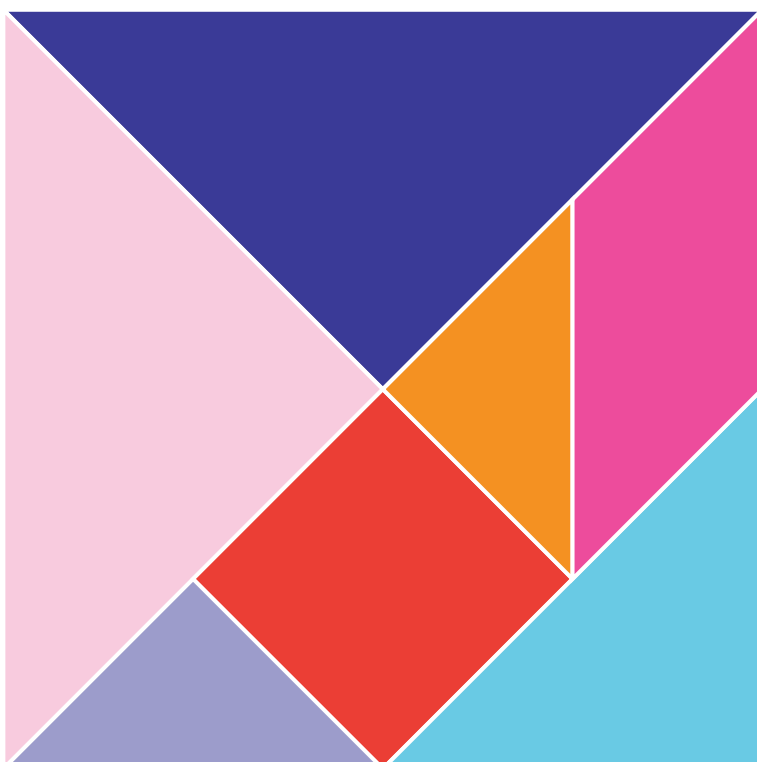
DO WYKONANIA ZADANIA POTRZEBNE BĘDĄ:

- kartka z wydrukowanym tangramem
- nożyczki

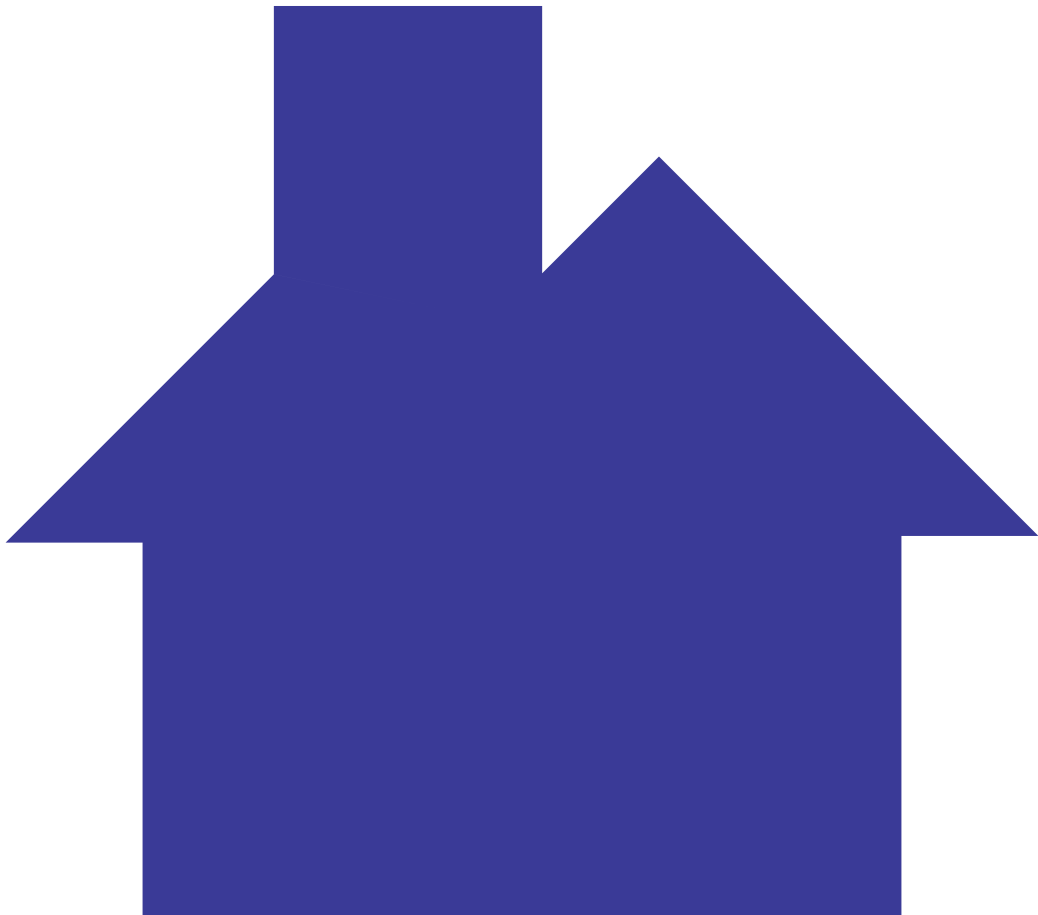
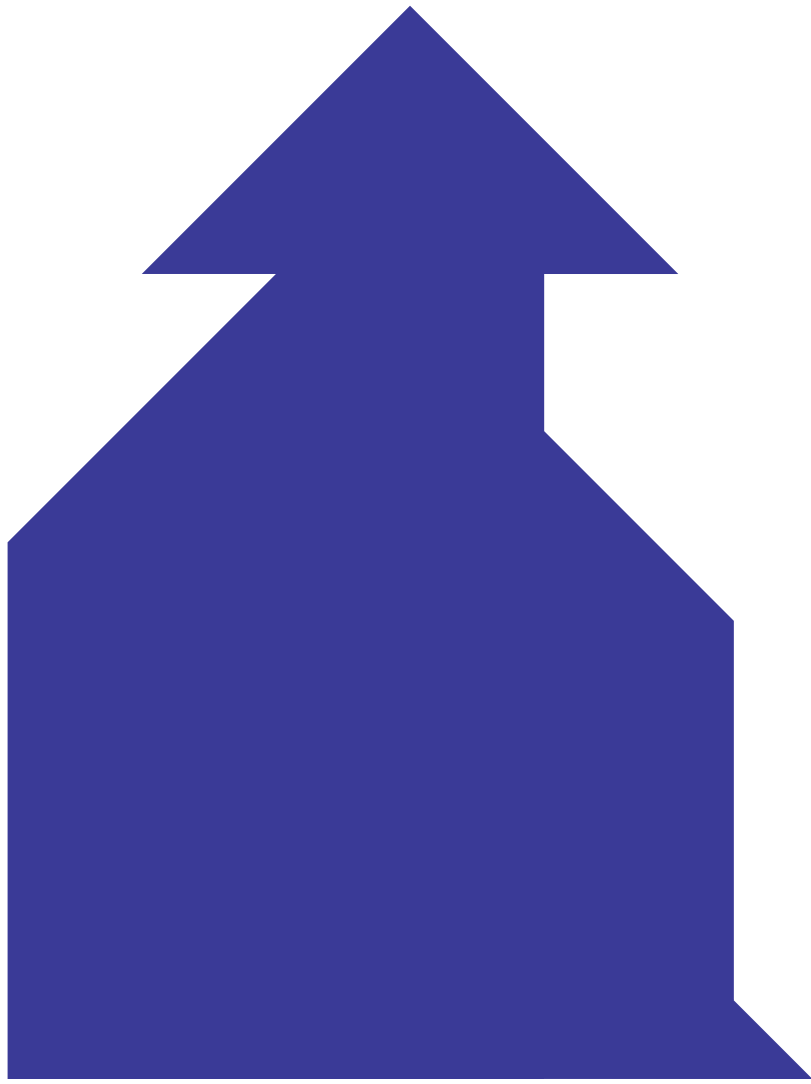
przykłady. Niech poniesie Was wyobraźnia! Bardzo Wam się przyda podczas tego wyzwania! Z pewnością uda Wam się stworzyć wiele niespotykanych wcześniej budynków, które będą tak ciekawe jak Alfę i Okrągłak, czyli modernistyczne budowle Poznania.

Wydrukuj i wytnij!

Przykładowy rysunek tangramu

Modernistyczne śledztwo

Wybierzcie się na wycieczkę badawczą do centrum miasta. Waszym zadaniem będzie uważna obserwacja mijanych budynków i odkrycie, które z nich stworzone zostały przez osoby, które lubiły tradycyjny, historyczny styl (bogate zdobienia, ornamenty, posągi, płaskorzeźby), a które zaprojektowały osoby ceniące nowoczesność i prostotę, a także praktyczność budowli, a nie mnóstwo dekoracji. Zastanówcie się, kto należał do Drużyny Tradycja, a kto do Drużyny Nowoczesność. Jeśli mieszkacie w Poznaniu lub akurat go odwiedzacie, skorzystajcie z poniższej mapki.

Swoją wyprawę możecie zacząć od budynku Zamku Cesarskiego, w którym obecnie mieści się Centrum Kultury Zamek. Zatrzymajcie się przy każdym z wymienionych punktów, wnikliwie przyjrzyjcie się budynkom, obejdźcie je, poszukajcie detali. Przy każdym z budynków wypełnijcie krótki architektoniczny formularz, który pozwoli Wam odpowiednio przyporządkować tę budowlę.

Zwróćcie uwagę na:

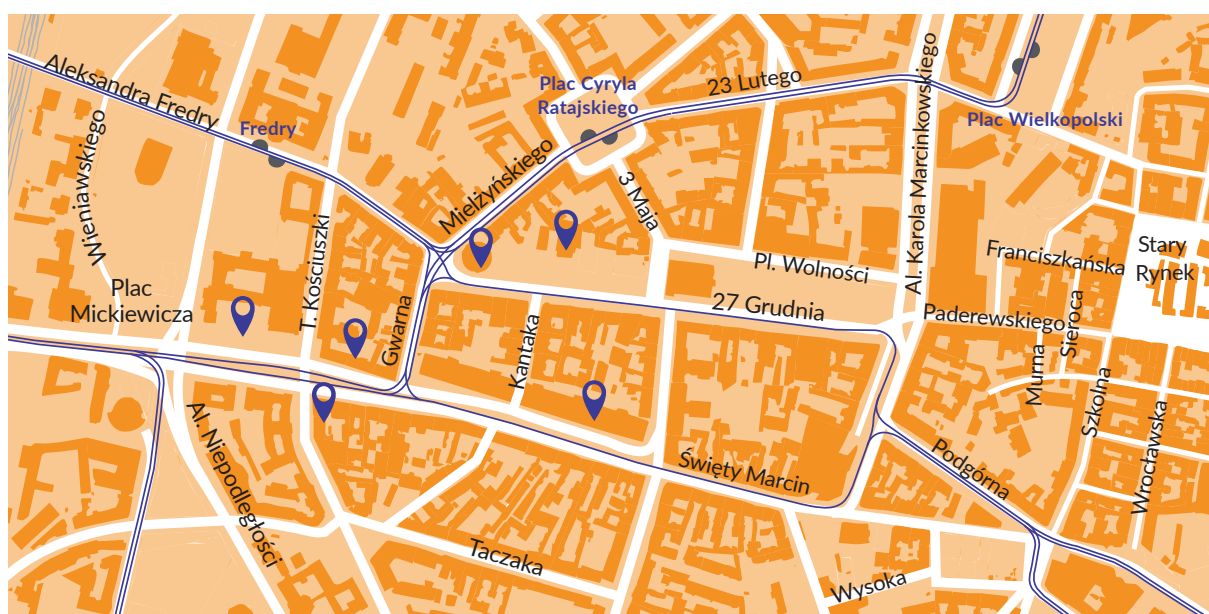
- Zamek usytuowany między Alejami Niepodległości i ulicą Kościuszki,
- mijane po drodze Collegium Martineum znajdujące się na narożniku ulicy Kościuszki i ulicy Św. Marcin,

DO WYKONANIA ZADANIA POTRZEBNE BĘDĄ:

- podkładka do pisania
- długopis lub ołówek

- znajdującą się po prawej stronie ulicy Św. Marcin Dyрекcję Poczty,
- budynki Alf (pięć dawnych domów towarowych),
- Okrągłak (stojący pomiędzy ulicami Mielżyńskiego i 27 Grudnia),
- Teatr Polski.

Po wypełnieniu formularzy spróbujcie przyporządkować budowle do grupy budynków nawiązujących do stylu historycznego lub do grupy budynków nawiązujących do nowoczesności.

Tutaj wpisz nazwę budynku:

Czy budynek posiada liczne zdobienia? (motywy dekoracyjne: rośliny, płaskorzeźby, muszle, zwierzęta)	TAK ☐	NIE ☐
Czy budynek posiada łuki, rozety (okrągłe okna), kolumny, witraże?	TAK ☐	NIE ☐
Czy budynek ma duże, pasmowe okna i pozbawiony jest zdobień?	TAK ☐	NIE ☐
Czy budynek wygląda, jakby został stworzony z prostych, geometrycznych brył i przypomina „dom-pudełko”?	TAK ☐	NIE ☐
Czy głównymi materiałami, z których został stworzony budynek, są szkło, beton i stal?	TAK ☐	NIE ☐

Jeśli na większość pytań odpowiedzieliście **TAK**, to znaczy, że jest to **STYL MODERNISTYCZNY**.

Jeśli na większość pytań odpowiedzieliście **NIE**, to znaczy, że jest to **STYL TRADYCYJNY**.

Tekturowe miasto

Projektowanie miasta to nie lada wyzwanie. Przecież powstaje ono przez setki lat i właściwie przez cały czas się zmienia. Architekt powinien zwracać uwagę na stare budynki, które już zastał, i spróbować swój pomysł dopasować do otoczenia, tak, żeby budowla, którą tworzy, spełniała zasadę dobrego sąsiedztwa. Nie wszyscy oczywiście się do niej stosują - niekiedy architekci wymyślają coś zupełnie nowego, oryginalnego, co na pierwszy rzut oka nie bardzo współgra z resztą otoczenia. Czasami jednak zmiana może przynieść coś ciekawego i z takiego założenia wyszli twórcy Alf.

1. Przed Wami jednak wymagające zadanie konstruktorskie - dostaliście zlecenie, by wybudować małe miasto. Macie niewiele czasu, żeby się z tego wywiązać. Zastanówcie się, jakie budynki i elementy małej architektury powinny się w nim znaleźć (domy, fabryki, biurowce, policja, straż pożarna, szkoła, kino, kawiarnie, boiska, parkingi, parki, place zabaw, ławki, latarnie itp.) i jak mają wyglądać, które z nich będą zdobione, a które proste i funkcjonalne, które będą przebiegać drogi, a gdzie znajdują się tereny zielone, bardzo ważne w każdej przestrzeni.
2. Tektura będzie podstawą Waszego miasta, ale można z niej także tworzyć budynki. Zaplanujcie, które z nich zbudujecie.
3. Pamiętajcie, że każdy budynek ma swój styl, często zależny od funkcji, jaką pełni, i że warto stosować się do zasady dobrego sąsiedztwa, która wprowadza w przestrzeń porządek i ład. W myśl tej zasady budynki powinny być podobne wysokością, współgrać kolorystyką.
4. Mądrze wytyczcie drogi, by Wasze miasto było bezpieczne, i wygospodarujcie miejsca zielone do odpoczynku.
5. Zastanówcie się, jakie budynki powinny stać blisko siebie, a jakie nie, oraz co powinno znajdować się w centrum, a co na obrzeżach.
6. Jeśli przez Wasze miasto popłynie rzeka, przydadzą się mosty, a może nawet nadrzeczne plaże.
7. Stwórzcie miasto, w którym sami chcielibyście mieszkać. Do dzieła!

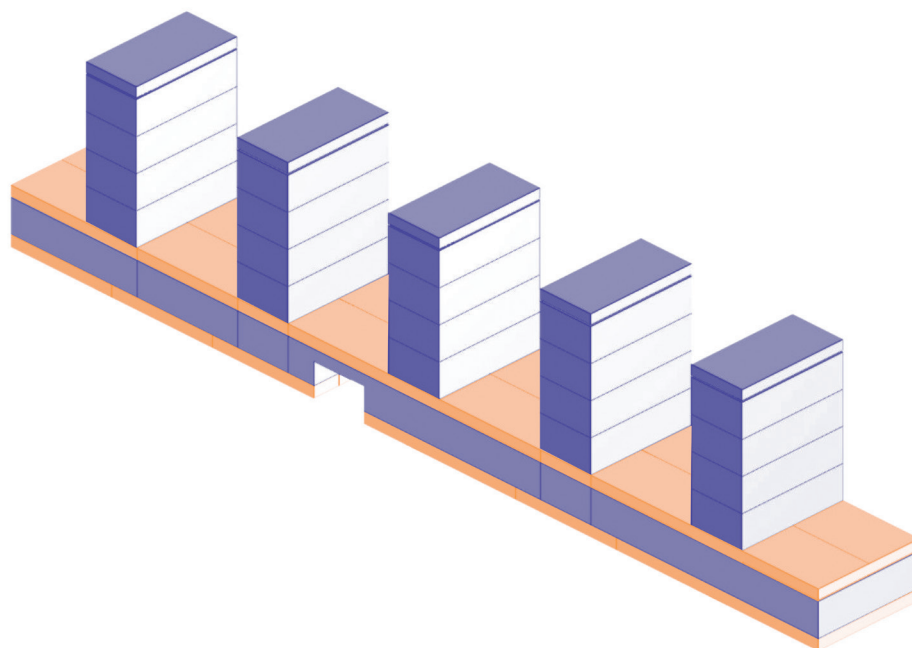
DO WYKONANIA ZADANIA POTRZEBNE BĘDĄ:

- gruba tektura (np. introligatorska)
- kartony, pudełka
- rolki po ręcznikach papierowych lub papierze toaletowym
- taśma klejąca
- taśma dwustronna
- klej
- kolorowy papier
- farby
- bibuła
- pisaki

Zbuduj model Alf

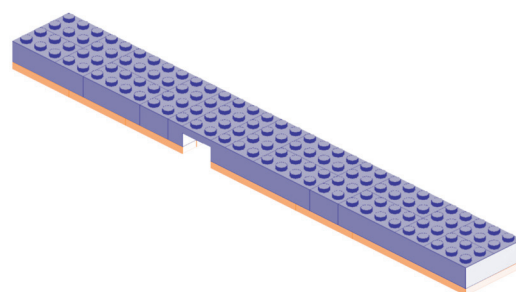
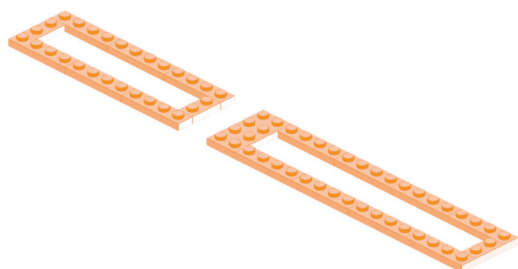

Wykorzystaj własne klocki i stwórz model zabytkowego obiektu z Poznania. Pamiętaj o wyobraźni! Nie musisz ograniczać się do jednego koloru klocków.

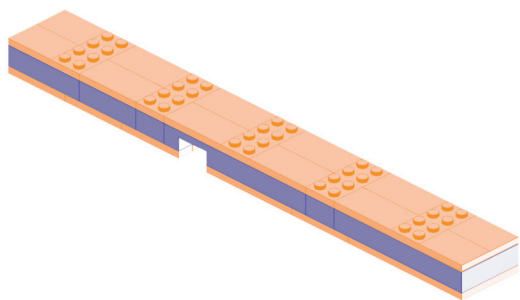

1 krok

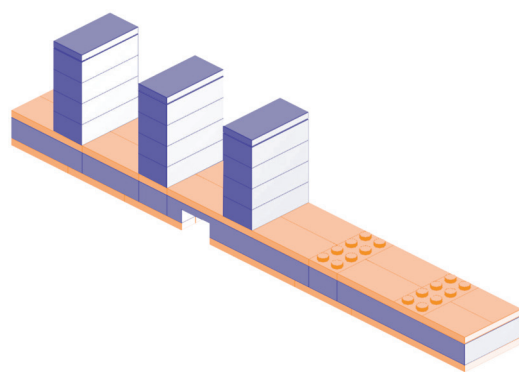
2 krok

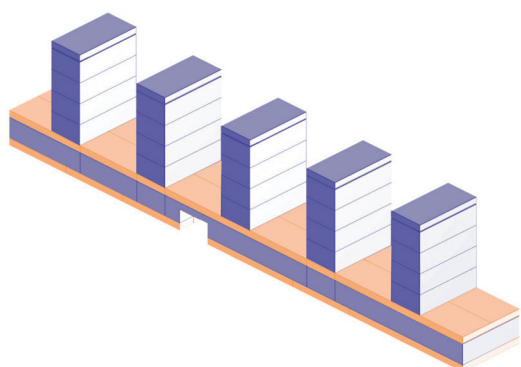
3 krok

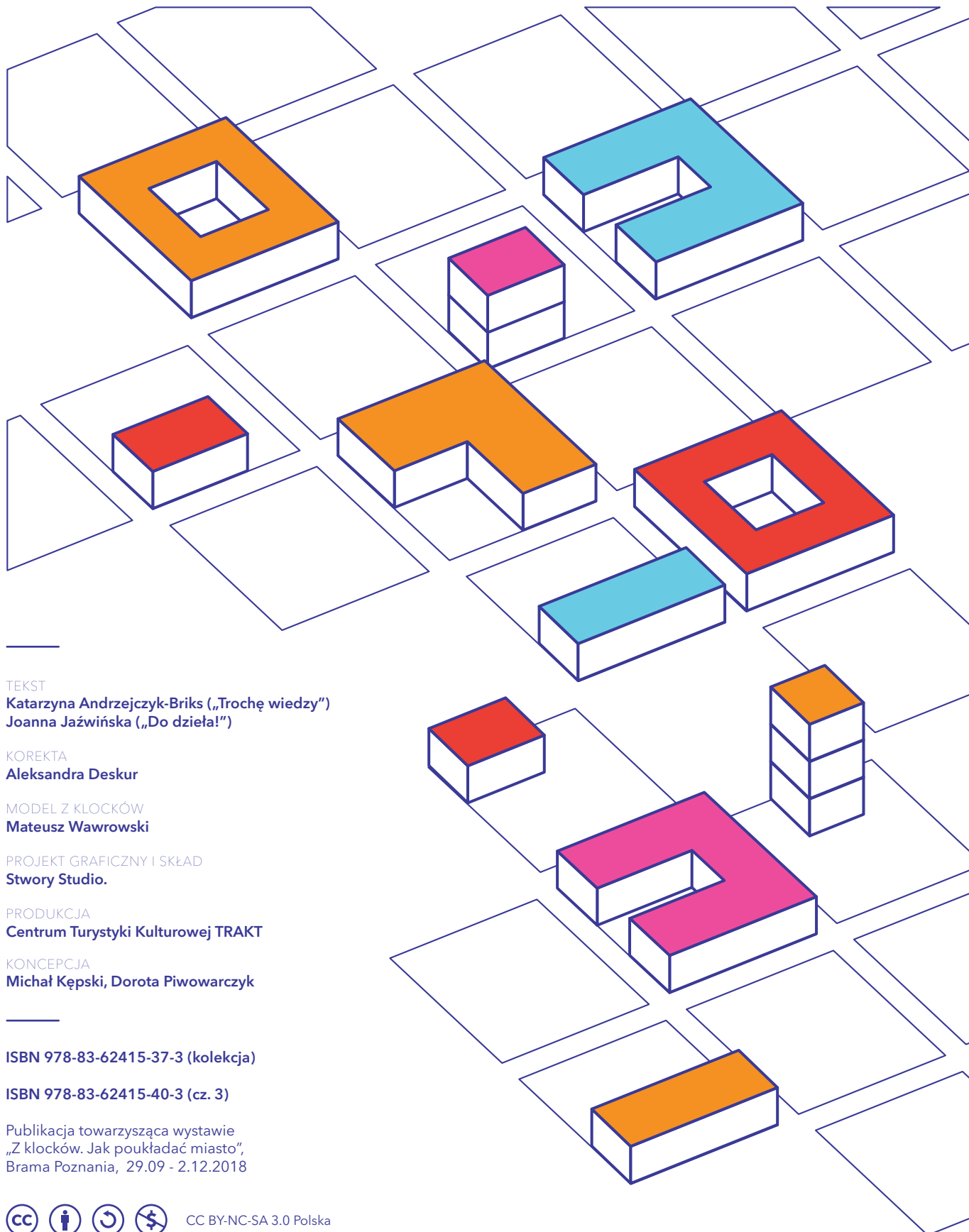

4 krok

5 krok

TEKST

Katarzyna Andrzejczyk-Briks („Trochę wiedzy”)
Joanna Jaźwińska („Do dzieła!”)

KOREKTA

Aleksandra Deskur

MODEL Z KLOCKÓW

Mateusz Wawrowski

PROJEKT GRAFICZNY I SKŁAD

Stwory Studio.

PRODUKCJA

Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT

KONCEPCJA

Michał Kępski, Dorota Piwowarczyk

ISBN 978-83-62415-37-3 (kolekcja)

ISBN 978-83-62415-40-3 (cz. 3)

Publikacja towarzysząca wystawie
„Z klocków. Jak poukładać miasto”,
Brama Poznania, 29.09 - 2.12.2018

CC BY-NC-SA 3.0 Polska

Poznań 2018

organizatorzy:

NARODOWY INSTYTUT
DZIEDZICTWA
NATIONAL HERITAGE BOARD OF POLAND

Centrum
Inicjatyw
Rodzinnych

patronat:

Dofinansowano ze środków
Muzeum Historii Polski
w Warszawie w ramach
Programu „Patriotyzm Jutra”.

